

AMISTAT I PENSAMENT ENTRE GEORGES BATAILLE I MAURICE BLANCHOT. FITES DE L'ITINERARI VITAL I INTEL·LECTUAL DE BATAILLE PRÈVIES A L'ENCONTRE AMB BLANCHOT

JOAN CABÓ RODRÍGUEZ
Universitat Ramon Llull

RESUM: Georges Bataille i Maurice Blanchot es conegueren personalment a principis de la dècada de 1940. L'amistat que establiren fou per a ambdós escriptors un estímul intel·lectual profund, que deixà empremta en les seves respectives obres. Per a Blanchot, el trobament pogué significar fins i tot una conversió decisiva del seu pensament. En aquest treball introductorí presentem algunes fites vitals i intel·lectuals de Bataille prèvies a l'encontre, que tal volta ens ajudaran a comprendre millor els punts de partida de les reflexions blanchotianes ulteriors sobre la literatura, l'experiència i la comunitat.

PARAULES CLAU: Georges Bataille, Maurice Blanchot, filosofia i literatura, experiència interior, amistat, comunitat

Friendship and Thinking between Georges Bataille and Maurice Blanchot. Milestones in Bataille's life and intellectual journey before meeting Blanchot

ABSTRACT: Georges Bataille and Maurice Blanchot were personally acquainted at the beginning of the 1940s. Friendship they established was for both writers a deep intellectual stimulus that left their mark on their respective works. For Blanchot, the encounter could mean even a decisive conversion of his thought. In this introductory essay we present some of Bataille's vital and intellectual milestones prior to the meeting, which may help us to better understand the starting points of later blanchothian reflections on literature, experience and community.

KEYWORDS: Georges Bataille, Maurice Blanchot, philosophy and literature, inner experience, friendship, community

*Mon cher ami,
Je dois d'abord vous dire que ce que vous m'écrivez
me touche comme l'expression de la vérité qui sans
doute menace et ébranle toute possibilité d'être
vraie à laquelle on ne peut, vivant, appartenir sans,
peut-être, cesser de s'appartenir.¹*

A principis de l'any 1941 –o potser fou ja a finals del 1940– es creuaren els camins de Maurice Blanchot i Georges Bataille. Els presentà un a l'altre Pierre Prévost, un jove intel·lectual que havia seguit Bataille a Le Collège de Sociologie i que era en aquell temps membre de Jeune France, grup que havia encarregat a Blanchot la direcció de la seva futura revista, que finalment no va reeixir.²

Blanchot tenia 33 anys i tot just acabava d'escriure *Thomas l'obscur*, que veuria la llum aquell any 1941. Bataille era deu anys més gran i, encara que la major part de la seva obra no havia estat encara escrita, ja havia fet algunes publicacions importants –*Histoire de l'oeil*, *L'anus solaire*, *Sacrifices*, i tenia escrit *Madame Edwarda*. Els camins que els havien portat fins a l'encontre havien estat molt diferents, sobretot pel que fa a les seves posicions polítiques abans de la guerra. Segons Surya, serà Blanchot qui s'adherirà a la posició de Bataille: «*Aunque ambos hombres se influenciaron recíprocamente (es innegable), incluso a nivel político, es más que probable que deba acreditarse a Bataille el giro ideológico de Blanchot (pero ni uno ni otro dijeron nada que pueda garantizarlo).*»³ Es pot parlar segurament d'influència mútua. Ara bé, si un dels dos, com hem insinuat, podia exercir una veritable autoritat sobre l'altre, aquest devia ser sens dubte Georges Bataille, per la seva edat i trajectòria.⁴ L'admiració, però, insistim, és mútua. La que Bataille tingué per Blanchot és innegable. Cal esmentar fins i tot el projecte, que Bataille va exposar en una carta del 29 de desembre de 1948, d'un llibre titulat *Maurice Blanchot et l'existencialis-*

¹ Carta de Maurice Blanchot a Georges Bataille, del 8 d'agost de 1960, a Éric HOPPENOT i Dominique RABATÉ (dir.). *Blanchot* (Cahiers de l'Herne, 107). Paris: L'Herne 2014, 112.

² Cf. Michel SURYA. *Georges Bataille, la muerta obra* (trad. Meritxell Martínez). Madrid: Arena Libros 2014, 365-366.

³ *Ibid.*, 368.

⁴ «*Trop désespéré et souverain pour être un frère (même s'il a l'âge de la sœur), ni assez maître pour être un père, Bataille, quarante-trois ans, offre à Blanchot trente-trois, un modèle nouveau d'amitié et de communauté, hors du tutoiement judaïque, hors du corps national.*» (Christophe BIDENT. *Maurice Blanchot. Partenaire invisible. Essai biographique*. Seyssel: Champ Vallon 1998, 173.

me, que havia d'aparèixer a Éditions Gallimard, però que finalment avortarà.⁵

Els nostres pensadors es trobaren, probablement, en la soledat d'ambdós: en la nostàlgia de comunitat de Bataille, en el buit que en Blanchot havia deixat l'amic Levinas, allunyat per causa de la guerra. La fraternitat que establiran, però, serà des del primer moment intel·lectual, la de dos pensaments que es reconeixien l'un en l'altre: «*La rencontre de Bataille et de Blanchot va s'imposer à tous, proches, amis, lecteurs, contradicteurs, comme la rencontre nécessaire de deux pensées communes, de deux vies mises en jeu dans la pensée (dans l'écriture), de deux expériences qui engagent la totalité de l'être, jusqu'à ses incertitudes, ses conversions, son ouverture illimitée*».⁶ D'ara endavant es llegiran, es citaran i mantindran l'amistat fins a la fi de les seves vides. Més enllà de la mort de Bataille, el 1962, Blanchot mantindrà encara amb ell el diàleg.

Aviat Blanchot formarà part dels dos grups de lectures-debat organitzats per Bataille, que haurien hagut de cristal·litzar en el fallit Collège Socratique. Les reunions es dedicaven principalment a debatre fragments de *L'expérience intérieure* de Bataille. Aquest va dividir els assistents en dos grups i Blanchot, com hem dit, en formava part dels dos. Sembla que les sessions –una o dues cada mes– començaven amb la lectura d'un fragment del llibre esmentat, en curs d'escriptura, i el debat s'iniciava habitualment entre Bataille i Blanchot.⁷ Així foren els inicis d'aquesta amistat, embarcats alhora en una temptativa comunitària fracassada, curiosament projectada sota el patronatge de Sòcrates. Com bé diu Michel Surya, Bataille té molt poc a veure amb el filòsof atenenc. Malgrat això, farà seves dues màximes crucials: el «coneix-te a tu mateix», que defineix la possibilitat de l'experiència interior negativa, i el «només sé que no sé res», formulació del no-saber que descobreix aquella experiència.⁸

Com veiem, des del principi, les relacions entre ambdós literats foren molt intenses i significatives. Així doncs, segons el nostre parer, la vida i l'obra de Georges Bataille poden il·luminar de forma substantiva la lectura d'alguns nuclis de l'escriptura de Maurice Blanchot. Conèixer l'orientació del pensament de Bataille i escatir

⁵ Cf. Michel SURYA. *Georges Bataille, la muerte obra*, 490.

⁶ Christophe BIDENT. *Maurice Blanchot. Partenaire invisible*, 167.

⁷ Cf. Michel SURYA. *Georges Bataille, la muerte obra*, 372.

⁸ Cf. *Ibíd.*, 374, nota 3.

quin paper juga en la trajectòria intel·lectual i biogràfica de Blanchot ens permetrà aprofundir la interpretació de l'obra del darrer.

Segons Jean-François Louette⁹ –que en el seu article fa un inventari dels diversos elements (papers, dedicatòries, cartes, articles) que lliguen ambdós autors– la relació entre Georges Bataille i Maurice Blanchot sembla girar entorn de tres nuclis: en primer lloc, una meditació sobre l'experiència interior; en segon lloc, el lligam amb Nietzsche –que al seu torn articula tres qüestions: la mort de Déu, el comunisme i la comunitat, i l'existencialisme sartreà, que domina el panorama intel·lectual contemporani dels anys 1930-1950 i que és definit com un enemic comú, al qual oposaran el veritable existencialisme–; en tercer i darrer lloc, una concepció comuna de la literatura, que, concebuda com a experiència i estudiada en les seves múltiples dimensions –en relació amb la paraula, el llenguatge, l'escriptura, l'estil, la fragmentació–, ocupa un lloc preminent en les seves reflexions.

Serveixi aquest mapa per dibuixar a grans trets els diversos fronts filosòfics que la relació Bataille-Blanchot ha obert. Volem introduir-nos ara en els temes fonamentals que han marcat la reflexió de Bataille i que es dibuixen en la seva trajectòria biogràfica i intel·lectual prèvia a l'encontre amb Blanchot. La seva joventut, la seva formació, les seves lectures, la seva conversió forjaran la personalitat de l'escriptor madur. Aquestes fites vitals i intel·lectuals de Bataille poden tenir un cert relleu per a considerar la influència que aquest escriptor exercí sobre Blanchot, potenciant segurament el gir ideològic que visqué als anys quaranta i plantejant algunes de les qüestions que marcarien la seva obra posterior.

El primer element existencial que colpirà al Bataille nen –com al Blanchot adolescent– fou l'experiència de la malaltia i la mort. El pensament sobre la mort, sobre la lletjor, sobre el mal, orientarà bona part de la reflexió de Bataille. El primer accés que l'autor hi tingué fou en la seva pròpia casa, on visqué la malaltia, la decrepitud i la mort del seu pare. Georges Bataille va néixer l'any 1897 a Billom (Puy-de-Dôme).¹⁰ Viu amb els seus pares i el seu germà Martial. El pare estava afectat greument de sífilis. Segons el testimoni del mateix

⁹ Jean-François LOUETTE. «Bataille-Blanchot: repérages pour un aller et retour», en Éric HOPPENOT i Dominique RABATÉ (dir.). *Blanchot* (Cahiers de l'Herne, 107). Paris: L'Herne 2014, 116-123.

¹⁰ Ens fonamentem sobretot en l'extens treball Michel SURYA. *Georges Bataille, la muerte obra*. Per a una cronologia succinta de Bataille podeu veure Alain ARNAUD i Gisèle EXCOFFON-LAFARGE. *Bataille* (Écrivains de toujours, 101). Paris: Seuil 1978, 8-23.

autor a *Histoire de l'oeil*, Georges Bataille va venir al món d'un pare que el va concebre essent ja cec i que poc després del naixement va quedar immobilitzat per la seva malaltia.¹¹ Bataille manifesta la seva barreja d'amor envers el pare malalt, fins als catorze anys, i de rebuig envers ell a partir d'un cert moment. La progressiva paràlisi total serà paral·lela al seu embogiment. Si bé és veritat que aquests testimonis contrasten en algunes ocasions amb els del seu germà i estan absolutament condicionats per la lectura que l'escriptor en féu a posteriori, ens revelen alhora de primera mà l'autocomprensió que Bataille farà de la seva biografia i la mesura en què pogueren gestar la seva escriptura posterior. En primer lloc trobem, doncs, una experiència personal de la bogeria, de la malaltia, de la lletjor, de la ceguesa.¹²

En segon lloc, ens trobem amb un fet crucial, al nostre entendre: la seva conversió al catolicisme. Hem de concedir una importància cabdal als seus anys de vida en la fe catòlica, tant més per tractar-se d'una conversió i per provenir ell mateix d'una família agnòstica. El 1914, amb disset anys, Bataille es converteix al catolicisme. Viuen ja a Reims. Assisteix assíduament a les misses del cardenal Luçon a la catedral fins que aquest marxa a Roma per a assistir al conclave. Probablement fou aquell mateix estiu de 1914 quan Georges Bataille rebé el sagrament del baptisme. La conversió coincideix amb l'inici de la guerra i els habitants de Reims reben una ordre d'evacuació. El germà fa el servei militar. Georges i la seva mare obeeixen a l'ordre i marxen de la ciutat. Però, a causa de la paràlisi, han d'abandonar el pare. El deixen sol, sota la cura d'una empleada de la neteja, enmig dels bombardejos que devasten la ciutat. No el tornaran a veure viu. Tornaran quinze mesos després, el novembre de 1915, en saber que estava moribund, i trobaran ja el taüt segellat a la cambra.¹³ Potser la conversió el feu experimentar més la culpa per l'abandonament del pare. Segons Surya, Bataille negà tres vegades el seu pare: en primer lloc, per haver-lo abando-

¹¹ Cf. Michel SURYA. *Georges Bataille, la muerte obra*, 17.

¹² Una altra experiència biogràfica que l'impactà en aquest sentit, si es vol, fou, molt més endavant, la mort del torero Manuel Granero, com ell mateix reconegué, durant la seva estada a Espanya: després de defensar, el 1922, la seva tesina a l'École de Chartres, *L'ordre de la Chevalerie, conte en vers du XIIIe siècle avec introduction et notes*, i obtenir el títol d'arxivista-paleògraf, és enviat a la Escuela de Altos Estudios Hispánicos de Madrid. És en aquesta ciutat que, el 17 de maig, assisteix, a les arenes de Madrid, a la mort del jove torero Manolo Granero, investit bestialment pel toro.

¹³ Cf. *Ibíd.*, 31.

nat fugint de la ciutat; en segon lloc, en no haver tornat sabent que la mort era imminent, cedint a la bogeria de la mare; en darrer lloc, en haver-se convertit a un Déu, vivint i morint el seu pare com a irreligiós.¹⁴ Sens dubte la fe, la culpa, la malaltia, la bogeria i la guerra sacsejaren el jove Bataille.

En tot cas, sembla que Bataille portà una intensa vida cristiana durant més de set anys de la seva joventut. Una vida modèlica en els seus costums i d'una gran pietat. Segons el testimoni del seu amic d'infància i adolescència Georges Delteil, citat per Surya:

A los veinte años, en nuestras montañas de Auvergne, llevaba una vida de santo, imponiéndose una disciplina de trabajo y de meditación [...]. Todo ello en una hermosa casa austera, la de su abuelo, situada en el centro del burgo, a dos pasos de la vieja iglesia románica donde quedó encerrado una noche; sumido en sus plegarias o reflexiones, no había oído que el sacristán cerraba las pesadas puertas.¹⁵

La seva adhesió a la fe catòlica fou igual de radical que la seva posterior apostasia. No podem entendre l'ateisme ferotge –i ferotgement religiós– de la seva maduresa sense aquest estadi previ de pietat radical. Una conversió que provocà després una ultraconversió. Cal entendre el seu ateisme religiós des d'aquí. El pensament de Bataille és, en cert sentit, radicalment religiós, litúrgic i pietós. Una *pietat*, si es pot dir així, salvatgement anticristiana –però precisament *cristiana* en el que té d'*anticristiana*.

El 1918 Georges Bataille escriurà el seu primer llibre, *Notre-Dame de Rheims*, llibre pietós, com ell ho era llavors, llibre apologètic, que no esmentarà mai en la seva maduresa.¹⁶ Durant aquests anys, Bataille va contemplar seriosament la possibilitat de consagrar-se a Déu en la vida clerical o monàstica. Això el portà a entrar al seminari de Saint-Flour on només hi restà un any, el curs 1917-1918. Un cop acabada la guerra no hi seguí estudiant, i es matriculà a l'École des

¹⁴ Cf. *Ibíd.*, 32.

¹⁵ Georges DELTEIL. «Georges Bataille à Riom-ès-Montagnes», *Critique*, n. 195-196, agost-setembre 1963, citat a Michel SURYA. *Georges Bataille, la muerte obra*, 37.

¹⁶ Llibre, per cert, on no sembla filtrar-se en absolut l'angoixa viscuda per la malaltia, la mort del pare i el sentiment de culpa. Surya, a la seva biografia, apunta que, tal volta, aquesta fe catòlica i aquest llibre siguin una fugida d'aquella realitat viscuda. Una experiència latent que, per molt que s'amagués, ressorgiria amb més força en el Bataille adult. (Cf. Michel SURYA. *Georges Bataille, la muerte obra*, 39-40.)

Chartes de París.¹⁷ La gran pietat va unida al seu desig de viatjar i a la seva curiositat per les cultures de l'Orient –que també són rellevants a l'hora d'entendre la seva concepció madura de l'experiència interior i el misticisme. Aquest desig el portà a començar estudis de llengües com el xinès, el tibetà o el rus.

En tercer lloc, hem de parlar del primer contacte directe de Bataille amb la filosofia, això és, de la seva trobada amb Henri Bergson. L'any 1920 Bataille realitzarà un viatge a Londres per efectuar treballs d'investigació al British Museum. És a Londres on es produeix el que podríem anomenar el primer contacte directe de Bataille amb la filosofia: el seu encontre amb Henri Bergson. Sabent que s'havia de trobar amb ell, llegí a corre-cuita *Le Rire*, que, segons dirà més tard, el va decebre¹⁸: «*El tema –diu Surya– merecía algo*

¹⁷ Són rellevants potser les lectures de Bataille en aquesta època, sobretot llibres d'instrucció religiosa. Recordem que aquest escriptor no tingué mai una formació filosòfica acadèmica. Les seves lectures de Proust, Dostoievski o Nietzsche arribarien més tard. El 1918-1919, segons el testimoni d'André Masson, el seu llibre de capçalera és *Le latin mystique. Les poètes de l'antiphonaire et la symbolique au moyen âge*, de Remy de Gourmont, llibre de literatura religiosa medieval entre els segles V i XIII, que Michel Surya acusa precipitadament de demonitzar la carn. (Cf. *Ibid.*, 42-45.) Preocupat excessivament per veure esbossada l'obra de maduresa de Bataille en la seva joventut, com a efecte o com a reacció, Michel Surya, al nostre entendre, fa una interpretació excessivament moral d'aquestes lectures, que oblida el caràcter misticoliterari que també marcà l'escriptor adult. Ens sobta també alguna altra consideració del biògraf sobre la qüestió, per exemple quan considera que una lectura fascinada d'aquest tipus de literatura és infreqüent i és per això que cal veure-hi darrere un caràcter fosc i trastornat. Si bé és veritat que podia ser aquest el cas del jove Bataille, això no s'ha d'inferir en absolut d'aquesta lectura i no atén tampoc al veritable caràcter de llibre de Gourmont, més aviat literari, poètic, litúrgic. Vegem la lectura desviada de Surya: «*Semejante lectura, una lectura fascinada (no debemos olvidar, como señala André Masson, que su «libro de cabecera» era Le latin mystique), es tan poco frecuente en un joven cristiano que debemos prestar atención a su carácter oscuro y «trastornado».*» (Michel SURYA. *Georges Bataille, la muerte obra*, 45).

¹⁸ Vet aquí el text on el mateix Georges Bataille explica la trobada: «*Je me reporte à vingt ans en arrière: tout d'abord j'avais ri, ma vie s'était dissoute, au sortir d'une longue piété chrétienne, avec une mauvaise foi printanière, dans le rire. De ce rire, j'ai décrit plus haut le point d'extase, mais, dès le premier jour, je n'avais plus de doute: le rire était révélation, ouvrait le fond des choses. Je dirai l'occasion d'où ce rire est sorti: j'étais à Londres (en 1920) et devais me trouver à table avec Bergson; je n'avais alors rien lu de lui (ni d'ailleurs, peu s'en faut, d'autres philosophes); j'eus cette curiosité, me trouvant au British Museum je demandai Le Rire (le plus court de ses livres); la lecture m'irrita, la théorie me sembla courte (là-dessus le personnage me déçut: ce petit homme prudent, philosophe!) mais la question, le sens demeura caché du rire, fut dès lors à mes yeux la question clé (liée au rire heureux, intime, dont je vis sur le coup que j'étais possédé), l'énigme qu'à tout prix je résoudrai (qui, résolue, d'elle-même résoudrait tout). Je ne connus longtemps qu'une euphorie chaotique. Après plusieurs années seulement, je sentis le chaos –fidèle image d'une incohérence d'être divers– par degrés, devenir suffocant. J'étais brisé, dissous d'avoir trop ri, tel, déprimé, je me trouvais: le monstre inconsistant, vide de sens et de volontés que j'étais me fit peur.*» (Georges BATAILLE. *L'expérience intérieure*. Paris: Gallimard, 1943 (col. Tel, n. 23, 1978), 80.)

*diferente de lo que Bergson había hecho con él. Por muy decepcionantes que sean el personaje y el libro, éstos proporcionan a Bataille una revelación: la risa es el fundamento; abre al fondo de los mundos.»*¹⁹ Ens sembla que no hem de restar importància a la trobada de Bataille amb Bergson. En primer lloc, perquè, com hem vist, tot i la decepció que li provocà *Le rire*, aquesta lectura obre la seva reflexió a un tema nuclear de la seva obra posterior. En segon lloc, encara que la influència no sigui evident, no podem descartar tampoc, al nostre parer, una certa sintonia del jove Bataille amb la filosofia espiritualista de Bergson.

D'aquesta relació intel·lectual hipotètica, fem-ne com a mínim un petit excurs, que ens ajudi a entendre l'afinitat temàtica. No hi ha dubte que Bergson es troba en plena maduresa.²⁰ Recordem com el seu pensament reivindica, enfront de la intel·ligència, la intuïció que ens immergeix en el riu de la vida i que desvela en la consciència la durada. Gràcies a la intuïció comprenem que tots els éssers formen un conjunt i obeeixen a un mateix impuls, l'impuls vital que es manifesta a través de l'activitat creadora humana: en l'art, la filosofia, la moral i la religió.²¹ El coneixement intuïtiu bergsonià és l'òrgan que travessa la barrera dels símbols construïts per l'intel·lecte. Bergson distingeix entre el temps espacialitzat de la ciència, que expressa la realitat externa i mecànica del món, i la duració de la consciència o temps de l'experiència concreta, que expressa la realitat interna i sempre creativament nova del món. En aquest coneixement intuïtiu, de l'experiència concreta, que expressa la realitat del món hi podem veure un precedent a la radical "intuïció" que Bataille descriu en l'experiència interior, que és transparència del món. També la predilecció per la experiència mística i el coneixement de les espiritualitats orientals els trobem en Bergson. Per a aquest pensador, el misticisme és expressió de la religió dinàmica, que va més enllà de l'altre pol possible en la vida religiosa: la religió estàtica, fabuladora, infraintel·lectual i dogmàtica. Bergson, en tot cas, concedeix un cert estatut filosòfic a l'experiència mística. Vegem com ho formularà en *Les deux sour-*

¹⁹ Michel SURYA. *Georges Bataille, la muerte obra*, 53.

²⁰ El 1920 Bergson portava ja vint anys captivant els alumnes a la seva càtedra de filosofia del Collège de France, i havia publicat algunes obres importants, entre elles *L'Évolution créatrice* (1907). Vuit anys després de la trobada amb Bataille, rebria el premi Nobel de Literatura.

²¹ Cf. Giovanni REALE i Dario ANTISERI. *Historia del pensamiento filosófico y científico. III. Del Romanticismo hasta hoy*. Barcelona: Herder 1988, 624-638.

ces de la morale et de la religion, publicat aquest sí, uns anys més tard, el 1932:

Il n'y a pas d'autre source de connaissance que l'expérience. Mais, comme la notation intellectuelle du fait dépasse nécessairement le fait brut, il s'en faut que toutes les expériences soient également concluantes et autorisent la même certitude. Beaucoup nous conduisent à des conclusions simplement probables. Toutefois les probabilités peuvent s'additionner, et l'addition donner un résultat qui équivaille pratiquement à la certitude. [...] Nous estimons que cette méthode de recoupement est la seule qui puisse faire avancer définitivement la métaphysique. Par elle s'établira une collaboration entre philosophes ; la métaphysique, comme la science, progressera par accumulation graduelle de résultats acquis, au lieu d'être un système complet, à prendre ou à laisser, toujours contesté, toujours à recommencer. Or il se trouve précisément que l'approfondissement d'un certain ordre de problèmes, tout différents du problème religieux, nous a conduit à des conclusions qui rendaient probable l'existence d'une expérience singulière, privilégiée, telle que l'expérience mystique. Et d'autre part l'expérience mystique, étudiée pour elle-même, nous fournit des indications capables de s'ajouter aux enseignements obtenus dans un tout autre domaine, par une tout autre méthode. Il y a donc bien ici renforcement et complément réciproques.²²

 35

La quarta experiència decisiva en la trajectòria intel·lectual de Bataille serà la lectura de Nietzsche. La influència de Nietzsche sobre Bataille serà també decisiva: tant en el sentit moral com en la interpretació de l'experiència interior com el "riure". De fet, hi dedicarà un llibre: *Sur Nietzsche*. Podríem veure a Bataille com un nietzscheà radical, una lectura de Nietzsche en la pròpia carn. Bataille torna a París el 1922, essent encara catòlic. Serà cap a l'any següent, el 1923, que aquesta fe s'anirà diluint progressivament. Efectuarà alguns altres viatges, concretament a Itàlia. Potser aquest marca definitivament la fi de la seva convicció cristiana. Aquell any llegirà, a més de Proust, a Gide i a Nietzsche. La lectura de Nietzsche fou decisiva. «*Lo que Proust había empezado a erosionar,*

²² Henri BERGSON. *Oeuvres*. Paris: Presses Universitaires de France 1959, 1186.

Nietzsche lo minó.»²³ El cas és que en l'interval dels dos anys entre 1922 i 1924, Bataille experimentarà una reconversió que el farà esdevenir tot altre, passant de la devoció a la vida més dissoluta. En Nietzsche reconeixerà no tant al filòsof de la voluntat de poder sinó al filòsof del mal. El que viurà Bataille no és una tornada a l'agnosticisme, sinó, com diu Surya, una conversió invertida, perquè només pot negar a Déu realment aquell qui abans s'hi ha lliurat completament.²⁴ I això pot orientar la interpretació que fem del sentit global del seu pensament, i la significació que aquest pugui tenir per a Blanchot: l'opció de Bataille, en definitiva, no és una areligió. Comporta més aviat una inversió del cristianisme, una inversió de la seva moral y una fe que diu sí al món. La seva opció serà també litúrgica –ho veurem de forma quasi caricaturesca amb el grup d'*Acéphale*. Comprèn un ordre sagrat del món. És fins i tot possible preguntar-se què té de cristianisme aquesta concepció del món, en tant que inversió del cristianisme, en tant que negació dialèctica a la fe cristiana.

Deixant de banda qüestions anecdòtiques o menors, vegem encara quatre fites intel·lectuals més del jove Bataille: totes elles –tant les precedents com les que ara esmentarem– tenen un ressò més o menys important en l'obra de Maurice Blanchot, i això és el que ara ens interessa. El 1922, Bataille és sobretot un home solitari, però compta amb l'amistat d'André Masson i d'Alfred Métraux. Coneixerà també a Leon Chestov, que l'influenciarà notablement: interessat també per allò que escapa a la raó, el guiarà en la lectura de Dostoiévski i de Nietzsche i mantindrà relació amb ell fins al 1925. Surya ens fa una consideració sobre la influència de Chestov en la línia del que acabem de comentar, en referència a la nova relació de Bataille amb el cristianisme:

[...] cuanto más viva es la aversión al cristianismo, más fuerza cobra éste. Curiosamente se nutre de lo que le es nocivo. [...] Lo que aleja (violentamente) del cristianismo es también lo que conduce nuevamente a él: Chestov se caracteriza también por algo que influenciará considerablemente a Bataille: acerca Nietzsche al cristianismo. Al colocarlo en el tercer vértice del triángulo formado por Pascal y Kierkegaard, lo convierte en el heredero, esquivo, indócil, del misticismo

²³ Michel SURYA. *Georges Bataille, la muerte obra*, 73.

²⁴ Cf. *Ibíd.*, 74-75.

veterotestamentario, el de Abraham por ejemplo, pero un Abraham más desesperado que Job. Ese Nietzsche, en suma bastante infiel, ese Nietzsche cristiano, ese Nietzsche pascaliano (en contrapartida, Pascal es a su vez «nietzscheificado» por Chestov), será también el de Bataille.²⁵

En aquests anys es produeix una altra de les fites vitals i intel·lectuals significatives per a Bataille: el seu contacte amb el moviment surrealista, en les seves vessants estètica i política. El 1924 coneix Michel Leiris i Théodore Fraenkel. Coneixerà també André Breton, Boris Souvarine, Jean Bernier i, finalment, Antonin Artaud. Aquest darrer, pol oposat a Breton, representava l'accent en la part més fosca i boja –si ho podem dir així– del surrealisme. A través de l'amistat amb Michel Leiris, Bataille farà una única i petita col·laboració amb la publicació *La Révolution surréaliste*.²⁶ Tot i aquestes nombroses amistats i relacions, després del contacte amb Aragon, Bataille es desencisa del surrealisme.²⁷ Serà en aquests anys en què escriu les seves primeres obres: el 1926 escriu el primer llibre del que acceptarà parlar, *W.C.*, llibre que va destruir i que no conservem. El 1928 publica *Histoire de l'oeil*, sota el pseudònim Lord Auch.²⁸

A principis dels anys trenta, Georges Bataille troba una nova fita decisiva en el seu camí intel·lectual: assisteix a alguns cursos d'Alexandre Kojève sobre Hegel.²⁹ La importància del hegelianisme de Kojève en el pensament de Bataille és segurament incommensurable. La influència de Kojève serà decisiva en bona part de la filosofia francesa contemporània. A les classes en què el filòsof d'origen mos-

²⁵ *Ibid.*, 83.

²⁶ Cf. *Ibid.*, 103.

²⁷ Cf. *Ibid.*, 106.

²⁸ Sobre el sentit precís de l'ús dels pseudònims en Georges Bataille, vegeu: *Ibid.*, 113-117.

²⁹ «Georges Bataille assistió asiduament a ese seminario. La lectura que hasta entonces había hecho de Hegel, una lectura parcialmente derivada de Émile Bréhier (y de su *Histoire de la philosophie allemande*), de Gurvitch y de Nicolai Hartmann (a quien leyó a través de Gurvitch), era una lectura sin duda precipitada (no leyó *Phänomenologie des Geistes* más que en 1934, bajo los auspicios de Kojève; hasta entonces sólo había leído Las lecciones de la filosofía de la historia, La vida de Jesús y la Lógica), unas veces marxista, a través de Benedetto Croce, otras abiertamente hostil (éste califica a Hegel como «mayordomo del nacionalismo alemán»). El verdadero descubrimiento de Hegel lo hace gracias a Kojève: un descubrimiento turbado y estremecedor como lo fue el de Nietzsche. Bataille dirá que al salir de las lecturas del lunes de Alexandre Kojève se sentía «roto, triturado, muerto diez veces: sofocado y clavado».» (*Ibid.*, 225).

covita comentava la *Fenomenologia de l'esperit*, hi assistiren, a més de Bataille, figures com Jacques Lacan, Raymond Queneau, Raymond Aron, Roger Caillois, Maurice Merleau-Ponty, Éric Weil o André Breton. Bataille veurà en Hegel al filòsof que arriba fins a l'extrem, que construeix un sistema perfecte i que, per ser perfecte, condueix també a l'embogiment, a la ruïna i al no-saber. Més enllà del saber absolut, com diu Surya, no hi ha ja allò desconegut, sinó allò incognoscible, distinció que hem fet palesa en Blanchot en diverses ocasions al llarg del nostre treball. Bataille entaularà finalment amistat amb Kojève. Sembla que fins i tot l'influencià en aquest sentit que ara introduïem: «*es bastante curioso que la larga amistad entablada con Alexandre Kojève curvara a este último en un sentido cada vez más próximo al no-saber, no-saber que Kojève denominaría el silencio.*»³⁰

La darrera de les fites de Bataille que voldríem remarcar és la del grup d'*Acéphale*, que ens fa veure de primera mà, de forma quasi caricaturesca, fins on arriba la seva reconversió, adoptant fins i tot pràctiques sectàries i esotèriques. La primera idea del grup sorgí en Bataille mentre treballava com a empleat del Departament de Medalles de la Biblioteca Nacional de França, quan trobà per atzar una imatge gnòstica en metall del s. III o IV dC, que representava un déu acèfal d'origen egipci.³¹ Aquesta imatge la rellegirà Bataille com una reivindicació de la subversió de l'ordre del món, de l'excés més enllà de la raó. Després de constituir el Collège de Sociologie Sacrée, Bataille funda la revista *Acéphale*, il·lustrada per André Masson, on col·laboraran també Roger Caillois, Pierre Klossowski, Jules Monnerot, Jean Rollin i Jean Wahl. En les notes sobre la fundació del Col·legi de Sociologia hi llegim: «*El objeto preciso de la actividad emprendida puede recibir el nombre de sociología sagrada en tanto que implica el estudio de la existencia social en todas sus manifestaciones en donde se haga presente la presencia activa de lo sagrado.*»³² El primer número de la revista apareixerà l'any 1936, datat el 24 de juny, com si volgués aparèixer sota l'auspici de la Nit de Sant Joan. El primer text, *La conjuració sagrada*, del mateix Bataille –per cert, escrit durant la seva estada a Catalunya, signat a Tossa de Mar l'abril de 1936– és una mena de manifest inaugural del grup. Parem atenció a un dels seus colpidors paràgrafs –el destacat és del mateix text:

³⁰ *Ibid.*, 226.

³¹ Cf. Margarita MARTÍNEZ. «Ritual de guerra», en Georges BATAILLE et alt., *Acéphale. Religión, sociología, filosofía. 1936-1939* (trad. i pròleg Margarita Martínez), Buenos Aires: Caja Negra 2005, 9-17, 10.

³² Georges BATAILLE et alt. *Acéphale. Religión, sociología, filosofía. 1936-1939* (trad. i pròleg Margarita Martínez), Buenos Aires: Caja Negra 2005, 151.

SOMOS FERROZMENTE RELIGIOSOS y, en la medida en que nuestra exigencia es la condena de todo lo que hoy se reconoce, una existencia interior reclama que seamos igualmente imperiosos. Lo que emprendemos es una guerra. Es tiempo de abandonar el mundo de los civilizados y su luz. Es demasiado tarde para pretender ser razonable e instruido, pues esto condujo a una vida sin atractivos. Secretamente o no, es necesario convertirnos en otros o dejar de ser. [...]

La vida tiene siempre lugar en un tumulto sin cohesión aparente, pero no encuentra su grandeza y su realidad más que en el éxtasis y en el amor extático. [...] ³³

Els temes més recurrents de la revista: Nietzsche, Heràclit, Dionís. N'aparegueren cinc números, repartits en quatre volums, entre 1936 i 1939. De les pràctiques esotèriques del grup –de la regla, dels ritus iniciàtics, de la nova divisió cíclica del temps– ens en podem fer una idea pel testimoni del que en fou un dels membres, Patrick Waldberg. Ens relata escenes veritablement (anti-)litúrgiques, de comunitat, encontres silenciosos en la foscor del bosc, entorn del sofre ardent, fent vessar la sang amb el punyal del déu acèfal. És la bogeria d'un nietzscheanisme portat a l'extrema literalitat. És la transgressió i l'excés que caracteritzarà el Bataille madur, el Bataille que Maurice Blanchot coneixerà. Després de la profunda tristesa que li provocà la mort de la seva estimada “Laura” – Colette Peignot. Després d'haver escrit el colpidor *Madame Edwarda*, el 1937, que apareixeria publicat el 1941 sota el pseudònim de Pierre Angélique, i que Maurice Blanchot consideraria el més «bell» relat contemporani. ³⁴

Joan Cabó Rodríguez
Facultat de Filosofia
Universitat Ramon Llull
joancabo89@gmail.com

[Article aprovat per a la seva publicació el febrer de 2018]

³³ *Ibid.*, 22.

³⁴ Cf. Maurice BLANCHOT. *Le livre à venir*, 260.